

Кіріл БАГРІЄНКО
ЗВО спеціальності 181 Харчові технології
Миколаївський національний аграрний університет, м.Миколаїв
Науковий керівник – д-р.екон.наук, професор
кафедри готельно-ресторанної справи та туризму
Ірина БАНЄВА

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Харчова промисловість є однією з ключових складових економіки як України, так і світу, оскільки безпосередньо забезпечує продовольчу безпеку населення, впливає на рівень життя та формує значну частку доданої вартості в агропромисловому комплексі. В умовах глобалізації, кліматичних змін, демографічних зрушень і нестабільності міжнародних ринків ця галузь зазнає суттєвих трансформацій, що супроводжуються як новими можливостями, так і системними викликами.

Проблема полягає у необхідності забезпечення сталого розвитку харчової промисловості в умовах зростаючого попиту на якісні та безпечні продукти харчування при одночасному обмеженні ресурсної бази, підвищенні вимог до екологічності виробництва та посиленні конкуренції на світових ринках. Для України додатково актуальними є наслідки воєнних дій, порушення логістичних ланцюгів, енергетичні ризики та потреба модернізації виробничих потужностей.

Актуальним науково-практичним завданням є аналіз сучасних тенденцій розвитку харчової промисловості та визначення основних проблем, що стримують її ефективне функціонування і інтеграцію у глобальний економічний простір.

Харчова промисловість є однією з провідних галузей економіки України, оскільки забезпечує населення продовольчими товарами та формує значний експортний потенціал держави. Її розвиток ґрунтується на потужній сировинній базі, зумовленій високим аграрним потенціалом країни, що дозволяє стабільно

забезпечувати виробництво широкого асортименту продукції — від зернових і м'ясо-молочних товарів до напоїв і продуктів переробки [1].

Сучасний етап функціонування галузі характеризується різноманітністю виробництва, активною зовнішньоекономічною діяльністю та поступовим впровадженням інноваційних технологій, спрямованих на підвищення якості продукції та ефективності виробничих процесів. Важливою тенденцією є орієнтація на міжнародні ринки, зокрема країни ЄС, Азії та Африки [1].

Серед ключових досягнень останніх років варто відзначити зростання обсягів експорту, розвиток органічного виробництва відповідно до світових стандартів, а також активізацію інвестиційної діяльності, що сприяє модернізації підприємств, підвищенню їх конкурентоспроможності та розширенню асортименту продукції [1].

У розвитку харчової промисловості України можна виділити наступні тенденції. Після глибокого спаду 1990-х років, спричиненого трансформацією економічної системи, розривом господарських зв'язків і гіперінфляцією, галузь поступово відновилася, і вже з середини 2000-х років досягла та перевищила показники початку незалежності. У подальшому сформувалася експортно орієнтована модель розвитку, в якій ключову роль відіграє виробництво продукції з високим зовнішнім попитом, зокрема соняшникової олії, кондитерських виробів та окремих видів агропереробки. Спостерігається зростання інвестиційної привабливості галузі, що підтверджується значними обсягами прямих іноземних інвестицій і провідними позиціями харчової промисловості в структурі реалізованої продукції. Водночас відбувається структурна трансформація: зменшення кількості підприємств і зайнятих при одночасному зростанні продуктивності в окремих підгалузях. Характерною тенденцією є також географічна концентрація виробництва в кількох регіонах-лідерах і поступова переорієнтація експорту на нові ринки, зокрема країни ЄС і Східної Азії, особливо після втрати традиційних ринків збуту [2].

Разом із тим чітко простежуються й актуальні проблеми галузі. Серед ключових — залежність від зовнішніх ринків і сировинна спрямованість

виробництва, що робить галузь вразливою до глобальних криз і коливань попиту. Значний негативний вплив мають зовнішньоекономічні чинники, зокрема світова фінансова криза та торговельні обмеження, які призводили до скорочення експорту і збитковості підприємств. Внутрішні проблеми включають низьку рентабельність виробництва, скорочення обсягів випуску соціально важливих продуктів, зменшення кількості підприємств і зайнятих працівників. Окремо варто відзначити посилення конкуренції з імпортною продукцією, часто дешевшою, але нижчої якості, що витісняє вітчизняних виробників з внутрішнього ринку. Додатковими стримувальними факторами є недостатній рівень управління, обмежене фінансування, недосконалість нормативно-правової бази, а також вплив макроекономічної нестабільності, пандемічних обмежень і зниження платоспроможності населення [2].

Харчова промисловість України демонструє поступове зростання своєї ролі в національній економіці, що проявляється у збільшенні внеску у валову додану вартість та забезпеченні зайнятості населення. Розвиток галузі тісно пов'язаний із сільським господарством, яке формує її сировинну базу та зберігає провідні позиції за економічними показниками. Характерною ознакою сучасного етапу є посилення експортної орієнтації: обсяги експорту харчової продукції стабільно зростають і перевищують імпорт, що зумовлено обмеженою ємністю внутрішнього ринку та відносно низькою купівельною спроможністю населення [4].

Останнім часом перед харчовою промисловістю України з'явилась низка актуальних проблем, пов'язаних передусім із впливом воєнних дій та загальною економічною нестабільністю. Зокрема, початок військової агресії у 2022 році спричинив різке скорочення обсягів виробництва, що проявилось у значному спаді як у промисловості загалом, так і в переробній галузі, включаючи харчову промисловість. Хоча зниження у виробництві харчових продуктів було менш глибоким порівняно з іншими секторами, воно все ж свідчить про вразливість галузі до зовнішніх шоків, зокрема порушення логістичних ланцюгів,

нестабільності постачання сировини та зниження платоспроможного попиту [3].

Додатковою проблемою є негативна динаміка ще до початку повномасштабної війни: у 2021 році, на тлі незначного зростання промисловості загалом, у харчовій галузі вже спостерігалось скорочення виробництва, що вказує на наявність внутрішніх структурних дисбалансів. Водночас, хоча у 2023 році зафіксовано відносно швидке відновлення виробництва у харчовій промисловості, це відновлення відбувається після значного падіння і не повністю компенсує попередні втрати, що підкреслює проблему нестійкості розвитку галузі в кризових умовах [3].

Водночас розвиток галузі супроводжується низкою структурних проблем, серед яких домінування сировинного експорту над продукцією з високою доданою вартістю, недостатній рівень глибокої переробки та відставання від розвинених країн за часткою перероблених продуктів у зовнішній торгівлі. Додатковим стримувальним чинником є обмежений внутрішній попит, що разом із зазначеними дисбалансами визначає необхідність подальшої модернізації та підвищення ефективності харчової промисловості [4].

Сталий і результативний розвиток підприємств харчової промисловості, здатних конкурувати на міжнародному рівні, зумовлює необхідність комплексного вдосконалення агропромислового сектору, оновлення матеріально-технічної бази, залучення інвестицій та формування надійної сировинної основи. Важливим чинником є також модернізація інфраструктури з урахуванням як національних, так і європейських вимог. Досягнення відповідності міжнародним стандартам можливе за умови переходу галузі до інноваційної моделі розвитку та активного впровадження сучасних виробничих технологій [2].

Отже, харчова промисловість України є стратегічно важливою галуззю, що забезпечує продовольчу безпеку держави, формує значний експортний потенціал і відіграє помітну роль у структурі національної економіки. Її розвиток характеризується поступовим відновленням після кризових періодів,

зростанням інвестиційної привабливості, орієнтацією на зовнішні ринки та впровадженням сучасних технологій. Водночас галузь демонструє здатність до адаптації навіть в умовах суттєвих зовнішніх викликів, зокрема економічних криз і воєнних дій.

Разом із тим, розвиток харчової промисловості стримується низкою системних проблем, серед яких ключовими є сировинна спрямованість експорту, недостатній рівень глибокої переробки, залежність від зовнішніх ринків, а також внутрішні економічні дисбаланси. Додатковий негативний вплив мають воєнні дії, що призвели до порушення логістичних ланцюгів, скорочення виробництва та зниження платоспроможного попиту. Це свідчить про недостатню стійкість галузі до кризових факторів і потребу в підвищенні її адаптивності.

У глобальному контексті харчова промисловість продовжує активно розвиватися, інтегруючись у світову економіку та впроваджуючи інноваційні й екологічно орієнтовані технології. Тому подальший розвиток галузі в Україні має бути спрямований на модернізацію виробництва, підвищення частки продукції з високою доданою вартістю, зміцнення внутрішнього ринку та забезпечення екологічної сталості, що дозволить підвищити її конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Харчова промисловість: Розвиток, Успіхи та Проблеми. URL: <https://agrolook.info/ahrobiznes/pererobka/kharchova-promyslovis-t-osoblyvosti-rozvytku-uspikhy-ta-problemy/> - [Дата звертання: 23.04.2026];
2. Україна: харчова промисловість. URL: <https://vue.gov.ua/> - [Дата звертання: 23.04.2026];
3. Харчова промисловість України: аспекти воєнного часу. URL: <https://uapp.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/maket-vidannja-t.-5.1.-8-sichnja25-druk.pdf> - [Дата звертання: 23.04.2026];
4. Підтримка сталого розвитку харчової промисловості України. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099031825141526187/pdf/P180198-75c6b9e0-5dc5-49ad-8654-8bd456ef049b.pdf#> - [Дата звертання: 23.04.2026]